

EEN BUURTHUIS VAN DE BUURT



Juni 2025
Amber van Veen
Contact: a.m.vanveen@uva.nl

Grant 438.21.449 funded by the
European Union NextGenerationEU.

Een buurthuis van de buurt

Steeds meer buurtbewoners en beleidsmakers zien toekomst in buurthuizen die in handen zijn van de buurt zelf. Tegelijkertijd zijn er in Nederland maar weinig voorbeelden van buurtorganisaties die een buurthuis bezitten. Dit document schetst drie uitdagingen waarmee buurtorganisaties te maken krijgen wanneer zij streven naar eigenaarschap over een buurthuis.

1. Toewijding: eigenaarschap vergt langdurige en consequente toewijding.
2. Specialisatie: buurtbewoners hebben specialistische kennis nodig om een buurthuis te runnen.
3. Uitsluiting: buurtorganisaties die niet streven naar eigenaarschap kunnen uitgesloten worden.

De situaties die in dit document besproken worden zijn fictief. Ze zijn gebaseerd op onderzoek uitgevoerd voor mijn masterscriptie. Over een periode van 12 maanden heb ik participatief onderzoek gedaan en interviews gehouden met buurtbewoners uit Amsterdam-Noord en Govanhill (Glasgow) die betrokken zijn bij buurtorganisaties die streven naar eigenaarschap. Het doel van het onderzoek was om beter te begrijpen wat eigenaarschap voor deze gemeenschappen betekent en hoe zij dit proces naar eigenaarschap ervaren.

Eigenaarschap als oplossing

Zelforganisatie wordt gestimuleerd door de Nederlandse overheid vanuit de veronderstelling dat gemeenschappen zelf effectief publieke voorzieningen kunnen opzetten en aansluiten bij de wensen van de gemeenschap. Hierbinnen past ook het streven naar eigenaarschap. De vier buurtorganisaties die gevolgd zijn voor dit onderzoek willen allemaal eigenaarschap over hun buurthuis. Dit betekent dat ze eigenaar zijn van het gebouw en verantwoordelijk zijn voor de dagelijkse organisatie.

Hoewel verschillende buurtorganisaties streven naar eigenaarschap, is er in Nederland nog geen wetten of regels die dit faciliteren. Eigenaarschap van buurtorganisaties over publieke voorzieningen staat dus nog in de kinderschoenen. Dit document streeft ernaar om inzicht te geven in de uitdagingen die buurtorganisaties tegenkomen wanneer zij proberen eigenaarschap te verkrijgen.

Voor buurtorganisaties is eigenaarschap niet alleen een idealistisch streven. Het is vaak ook een reactie op de tijdelijke huurcontracten en projectmatige subsidies waar veel buurthuizen afhankelijk van zijn. Eigenaarschap hebben over het gebouw en de publieke

voorzieningen betekend dat je meer lange termijnplannen kunt maken en je meer zeggenschap hebt over wat er in het buurthuis gebeurt.



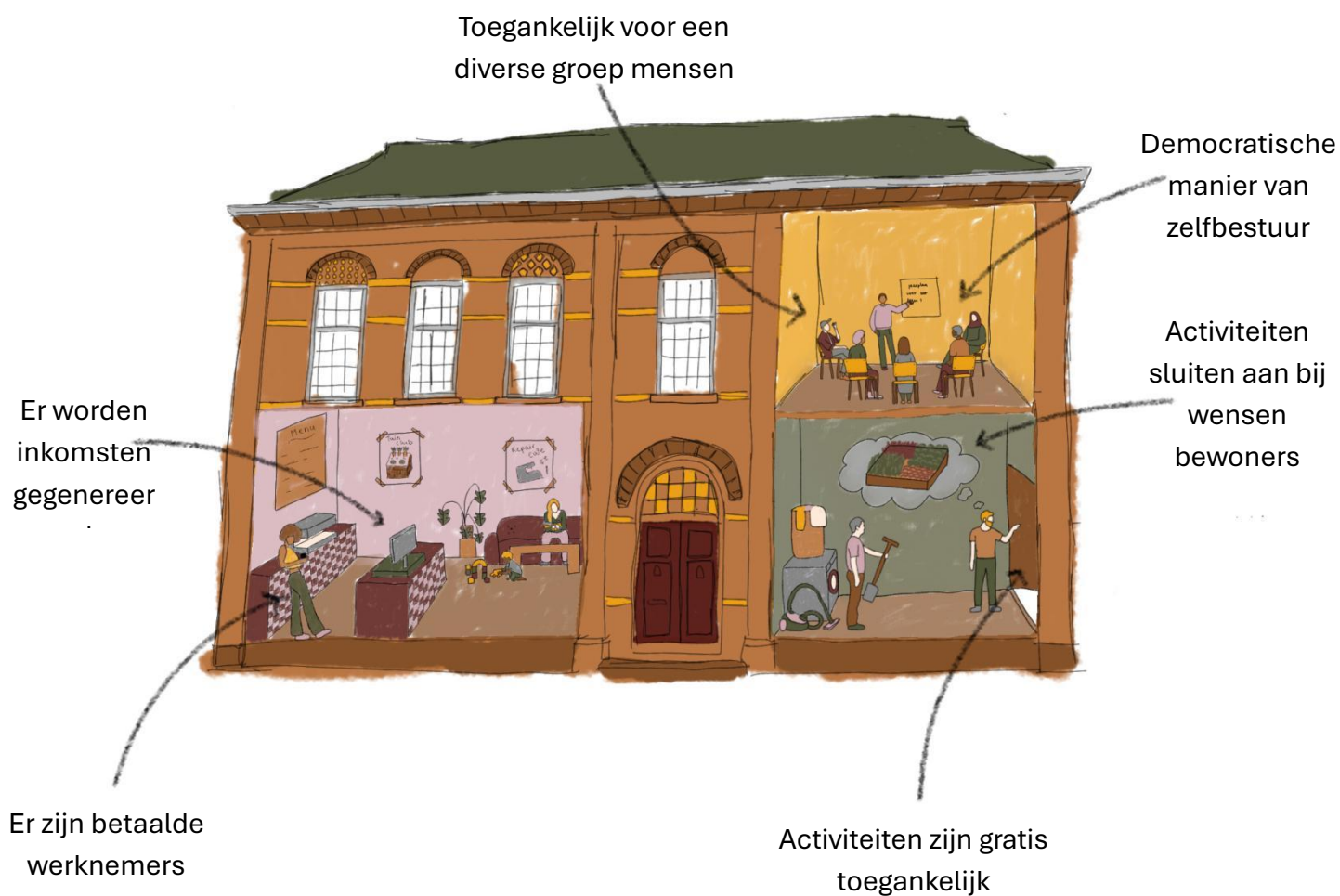
Daarnaast neemt de ongelijkheid in Nederland toe, steeds meer mensen hebben moeite om hun basisbehoeften te betalen. Door het wegvallen van publieke diensten die door de overheid worden gefinancierd, besluiten buurtbewoners om zelf initiatieven op te zetten. Zoals Simone, wanneer zij op een avond een kommetje soep aanbiedt in een Facebookgroep schrikt ze van de hoeveelheid reacties die ze krijgt. Ze besluit dat ze haar buren wil helpen en begint één keer in de week te koken voor mensen uit de buurt.

Daarnaast groeit het wantrouwen tegenover de overheid, waardoor mensen vaker kiezen voor bottom-up georganiseerde initiatieven. Simone kan vaak buurtbewoners bereiken die geen goede ervaringen hebben met hulpverlening. Ze is zich bewust van het stigma dat op armoede rust en weet op een discrete manier het eten bij mensen thuis te brengen. Het eten wordt bezorgd door buurtbewoners die de bakjes op de scootmobiel of in de Canta rondbrengen. De vraag naar gratis maaltijden is zo groot dat Simone met meerdere vrijwilligers, iedere week in het buurthuis voor haar buren kookt.



Het ideale buurthuis

Buurtorganisaties streven naar eigenaarschap omdat ze hopen dat het zorgt voor een buurthuis dat beter aansluit bij wat hun gemeenschap nodig heeft. In de praktijk zijn er veel verschillende (tussen) vormen van eigenaarschap over buurthuizen. Tegelijkertijd kwamen er uit gesprekken met betrokkenen naar voren, dat er veel overeenkomsten zijn in hoe zij hun ideale buurthuis voor zich zien. Hieronder wordt dit ideaalplaatje geschetst.



Drie uitdagingen

In het proces naar zelfbeheer lopen buurtorganisaties tegen verschillende uitdagingen aan. Eigenaarschap vereist toewijding en specialisatie wat zorgt voor een veranderende dynamiek binnen buurtorganisaties. Er worden hier drie situaties geschetst van uitdagingen waarmee buurtorganisaties te maken kunnen krijgen. Vervolgens wordt er ingegaan op hoe er met deze uitdagingen omgegaan kan worden om conflict en uitsluiting te vermijden.

Toewijding

Buurthuis de Bloem wordt gerund door vrijwilligers van de buurtorganisatie. Zij organiseren koffie middagen, de wekelijkse voorleesmiddag en een maandelijkse bingo. Er is een betaalde medewerker Timo, hij coördineert de vrijwilligers en onderhoudt contact met de stichting van wie het buurthuis is. De vrijwilligers zouden graag willen dat het buurthuis vaker in de avond open is en dat er een keuken komt waar de buurtbewoners gebruik van kunnen maken. Timo heeft hier al meerdere keren toestemming voor gevraagd bij de stichting, maar zonder succes.

Een groep buurtbewoners is het zat en wil gezamenlijk een gebouw kopen om een eigen buurthuis te openen. Met 40 buurtbewoners komen ze samen om te bespreken hoe hun nieuwe buurthuis eruit moet zien. Iedereen vindt het een goed idee, maar om een buurthuis te kopen moeten ze wel om de tafel met de gemeente. Dat betekent veel bellen, kennis opdoen van financiële procedures, overleggen met ambtenaren, een organisatieplan opstellen. Timo kan dat niet alleen doen, er zijn vrijwilligers nodig die zich structureel willen inzetten.



Twee buurtbewoners willen wel helpen, maar de anderen haken af. Ze zijn druk met zorg voor kinderen of ouders of denken dat ze niet de vaardigheden hebben die nodig zijn. Anderen vinden het niet leuk om bezig te zijn met beleid en geld en willen alleen helpen met het organiseren van activiteiten voor de buurt. Dat niet iedereen bereid is evenveel toewijding te tonen zorgt voor frustraties tussen de buurtbewoners.



Specialisatie

Een groep buurtbewoners heeft samen een gebouw gekocht en beheert nu samen een buurthuis. Ze zijn een officiële stichting met 8 betaalde werknemers en een grote groep vrijwilligers. Een deel van hun inkomsten komt uit het verhuren van ruimtes aan kunstenaars en uit het kleine café dat in het



buurthuis is gevestigd. Daarnaast ontvangen ze subsidies van de gemeente en maatschappelijke organisaties.

Nour en Tabitha werken bij het buurthuis en zijn verantwoordelijk voor de financiën. Ze zijn vanaf de oprichting van het buurthuis betrokken en hebben zich door de jaren heen gespecialiseerd in het aanvragen van subsidies. Dit jaar verliezen ze een belangrijke subsidie, waardoor de moestuin, de sportactiviteiten voor kinderen en de taallessen dreigen te verdwijnen. Nour en Tabitha weten gelukkig twee nieuwe subsidies binnen te halen, gericht op duurzame projecten en het stimuleren van sporten voor kinderen. Hierdoor kunnen de moestuin en de sportlessen blijven, maar de taallessen moeten helaas stoppen.

Een keer in de maand komen alle medewerkers en vrijwilligers samen om te bespreken hoe het met hun buurthuis gaat. Dit keer vertellen Nour en Tabitha dat de taallessen gaan stoppen. Een groep vrijwilligers reageert hier boos en teleurgesteld op, zij willen dat het geld van de nieuwe subsidies wordt gebruikt om de taallessen te behouden. Nour en Tabitha leggen uit dat ze niks kunnen veranderen.

Ondertussen wordt er onder de vrijwilligers en medewerkers geroddeld dat de moestuin gespaard wordt omdat Tabitha zelf graag in de moestuin werkt. Er is niet duidelijk genoeg gecommuniceerd dat er strenge regels verbonden zijn aan de verschillende subsidies en dat zij niet altijd invloed hebben op waar het geld naartoe gaat. Door hun specialisatie hebben Nour en Tabitha veel invloed op de financiën, tegelijkertijd is het proces niet altijd transparant voor de andere medewerkers waardoor er conflicten kunnen ontstaan.



Uitsluiting

Terug naar Simone, zij is inmiddels gestopt met het koken van gratis maaltijden. Omdat ze geen stichting is, kan ze de financiering niet rondkrijgen en heeft ze geen toegang tot subsidies of giften. Daarnaast kan ze vaak maar tijdelijk in de keukens van de

buurthuizen terecht, waardoor ze veel tijd kwijt is aan het zoeken van nieuwe locaties en minder tijd kan besteden aan koken.

Twee keer hebben buurtbewoners geprobeerd om haar te helpen een stichting op te zetten, maar zonder succes. En eerlijk gezegd wil Simone ook helemaal geen stichting worden. Ze wil gewoon koken en haar burens helpen; administratieve zaken regelen vindt ze niet leuk en kost haar te veel energie, wat leidt tot stress.

Door het stoppen van haar initiatief is een gratis maaltijddienst verdwenen. Maar dat is niet alles. Simone en haar bezorgers waren ook de ogen en oren van de buurt. Ze praatte met bewoners en stapte op mensen af wanneer ze merkten dat er extra hulp nodig is. Dankzij haar contact met verschillende instanties kon ze burens doorverwijzen of helpen, ook wanneer ze instanties mijden of net niet in aanmerking komen voor officiële hulp.

Hoe ondersteunen we eigenaarschap?

Eigenaarschap kan een uitkomst zijn voor buurtbewoners die meer zeggenschap willen over hun buurthuis. Voor de meeste buurtbewoners blijft het organiseren van activiteiten en contact hebben met buurtbewoners het hoofddoel. Maar door hoge huren, onderhoudskosten en strikte vergunningen en regelgeving kan het soms lastig zijn om het buurthuis te gebruiken op de manier waarop de gemeenschap het wil. Volledige eigenaarschap, waarbij de buurtorganisatie eigenaar is van het gebouw én verantwoordelijk is voor de dagelijkse activiteiten, kan de bewoners in theorie meer mogelijkheden geven.

Op dit moment is het voor buurtorganisaties in Nederland heel lastig om eigenaar te worden van hun buurthuis. Er zijn geen speciale regels of processen opgezet voor de koop van vastgoed voor sociale doeleinden door een buurtvereniging. Hierdoor moeten buurtbewoners en gemeenteambtenaren zelf het wiel uitvinden. Dit is een lang proces dat veel tijd kost, die voor buurtbewoners bovenop hun betaalde baan en eventuele zorgtaken komt.

Hierdoor zie je dat buurtorganisaties die streven naar eigenaarschap vaak getrokken worden door enkele individuen die heel veel tijd, geld en kennis investeren in het project. Daardoor is er vaak minder tijd en geld voor het organiseren van activiteiten, wat tot frustratie kan leiden bij de bewoners die niet betrokken zijn bij de koop. Tegelijkertijd voelen de buurtbewoners die al hun tijd steken in de koop van het buurthuis zich niet altijd gesteund door de rest van de gemeenschap omdat de meerderheid niet bereid of in staat is om dezelfde energie in het verkrijgen van eigenaarschap te steken.

Om het makkelijker te maken voor buurtorganisaties om eigenaarschap te krijgen, is het belangrijk dat het proces simpeler wordt en buurtorganisaties hierin beter ondersteund worden. Hiervoor kan bijvoorbeeld gekeken worden naar het systeem in het Verenigd Koninkrijk waarin in de wetgeving is vastgelegd dat gemeenschappen het recht hebben om publieke voorzieningen van de overheid over te nemen.

Bij eigenaarschap komt ook verantwoordelijk voor financiering kijken. Het hebben van een eigen gebouw geeft de vrijheid om deze zelf in te richten. Daarnaast is er geen verhuurder of overkoepelende organisatie met regels over het gebruik van de ruimte. Toch kan een buurtorganisatie de meeste inkomsten niet simpelweg besteden aan wat ze zelf willen. In veel gevallen zijn buurtorganisaties afhankelijk van projectgebonden subsidies. En deze subsidies hebben hun eigen regels die stellen aan welke eisen projecten moeten voldoen.

Niet alleen tijdens het kopen van het buurthuis is toewijding en specialisatie nodig. Ook daarna zijn er buurtbewoners nodig die zich specialiseren in het doen van subsidie aanvragen en het schrijven van verslagen. Hoewel eigenaarschap de mogelijkheid tot zelforganisatie van de gemeenschap vergoot, valt de verkregen vrijheid vaak tegen. Dit kan leiden tot conflicten tussen de buurtbewoners die verantwoordelijk zijn voor de financiën en de buurtbewoners die activiteiten organiseren. Het lijkt immers alsof de buurtorganisatie zelf kan beslissen waar ze hun geld aan besteden. Terwijl in de realiteit het buurthuis nog steeds gebonden is aan de richtlijnen van de subsidieverleners.

Tot slot is eigenaarschap hebben niet de enige manier om bottom-up, betekenisvolle publieke diensten te verlenen in een buurt. Veel buurtbewoners willen graag hun bureaus helpen maar zijn niet bereid of niet in staat om zichzelf in een buurtorganisatie te verenigen. Wanneer er te veel focus ligt op eigenaarschap, verdwijnen deze informele initiatieven. Dit benadrukt de noodzaak voor ondersteuning van zowel grotere formele initiatieven als kleinschaligere, informele vormen van zelforganisatie. Wanneer we zelforganisatie een duurzaam onderdeel willen maken van onze samenleving is het belangrijk dat beleidsmakers en buurtorganisaties hand in hand werken om meer structurele steun voor eigenaarschap te creëren zonder informele initiatieven uit het oog te verliezen.

Over de onderzoeker

Amber van Veen is junior docent bij de afdeling sociale geografie, planologie en ontwikkelingsstudies aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar master Urban Studies heeft ze twaalf maanden onderzoek gedaan in Amsterdam en Glasgow naar buurtorganisaties die eigenaarschap hebben over een buurthuis of hiernaar streven.

